

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

CİLT/VOLUME: 4, SAYI/ISSUE: 1, NİSAN/APRIL 2020

İdil Yağmur ALAN

Lisans Öğrencisi, İstanbul Şehir
Üniversitesi

idilalan@std.sehir.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1831-8813>

Ali Emre Özyıldırım. Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı On Altıncı Yüzyıldan Sıradışı Bir Aşk Hikâyesi. Dergâh Yayınları, 2017*

*Ali Emre Özyıldırım. Mâşî-zâde Fikrî Çelebi and Ebkâr-ı
Efkâr An Unusual Love Story from the Sixteenth Century.
Dergâh Publishing, 2017*

Kitap Tanıtımı/Book Review

Geliş Tarihi/Received: 24.04.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 28.04.2020

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2020

Atıf/Citation

ALAN, İdil Yağmur (2020). Ali Emre Özyıldırım. Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı On Altıncı Yüzyıldan Sıradışı Bir Aşk Hikâyesi. Dergâh Yayınları, 2017. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 199-204. DOI: 10.34083/akaded.726426.

ALAN, İdil Yağmur (2020). Ali Emre Özyıldırım. Mâşî-zâde Fikrî Çelebi and Ebkâr-ı Efkâr An Unusual Love Story from the Sixteenth Century. Dergâh Publishing, 2017. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 199-204. DOI: 10.34083/akaded.726426.

<https://doi.org/10.34083/akaded.726426>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

* Bu yazının son halini almasında emeği geçen değerli hocam Hatice Aynur'a teşvik ve desteklerinden ötürü teşekkürü borç bilirim.

Öz

On altıncı yüzyılda yazılan Osmanlı edebi eserleri hakkında bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi ise Ali Emre Özyıldırım'ın ortaya koyduğu "Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı: On Altıncı Yüzyıldan Sıradışı Bir Aşk Hikâyesi" başlıklı araştırma metnidir. Özyıldırım, 2006 yılında Budapeşte'de Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde, *Dîvân-ı Fikrî* adıyla *Ebkâr-ı Efkâr* mesnevisini bulmuştur. Mesnevi, araştırmacı tarafından ilk olarak 2007 yılında "Ebkâr-ı Efkâr: Fikrî Çelebi'nin Aşk Konulu Hasbihâli" isimli makale ile tanıtılmıştır. Daha sonra mesnevinin ayrıntılı bir incelemesiyle çeviriyazılı metni, Dergâh Yayınları'nın *Türk Edebiyatı İnceleme* serisinin *Eski Türk Edebiyatı Dizisi*'nde 2017 yılının Nisan ayında basılmıştır. Bu yazı, Ali Emre Özyıldırım'ın, Mâşî-zâde Fikrî Çelebi'yi ve *Ebkâr-ı Efkâr* mesnevisi üzerine yapmış olduğu araştırmayı kısaca tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Emre Özyıldırım, Mesnevi, Ebkâr-ı Efkâr, Mâşî-zâde Fikrî Çelebi, Klasik Edebiyat.

Abstract

Many studies have been done about the literary works written in the sixteenth century as the century when Ottoman literature started to take its best form. One of these studies is the research text of Ali Emre Özyıldırım. In 2006, Özyıldırım found the mesnevi Ebkâr-ı Efkâr under the name of Dîvân-ı Fikrî in the Library of the Hungarian Academy of Sciences in Budapest. Mesnevi was first introduced by the researcher in 2007 with an article titled "Ebkâr-ı Efkâr: Hasbihâli of Fikrî Çelebi on Love". Later, a detailed examination of the mesnevi was published in April 2017, in the Old Turkish Literature Series of the Turkish Literature Review series of Dergâh Publishing. This article aims to briefly introduce Ali Emre Özyıldırım's research on Mâşî-zâde Fikrî Çelebi and his research on Ebkâr-ı Efkâr.

Keywords: Ali Emre Özyıldırım, Masnavi, Ebkâr-ı Efkâr, Mâşî-zâde Fikrî Çelebi, Classical Literature.

On altıncı yüzyıl, tüm Osmanlı edebiyat tarihi içinde, bu yüzyılda kaleme alınmış pek çok eser sayesinde zenginliği ile dikkat çeken bir dönemdir. Mesnevi türünün popülerleştiği bu dönemde birçok mesnevi kaleme alınmıştır. Bu yüzyılın zenginliği içerisinden günümüze kadar ulaşabilmiş ve hâlâ keşfedilmeyi bekleyen mesneviler bulunmaktadır. Mâşî-zâde Fikrî Çelebi'nin, *Ebkâr-ı Efkâr* (t. 973/ 1566) isimli 1582 beyit ve 5 bendden oluşan mesnevisinin de Ali Emre Özyıldırım'ın çalışmasına kadar keşfedilmeyi beklediğini söyleyebiliriz. Ali Emre Özyıldırım 2006'da Budapeşte'de Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde ve *Dîvân-ı Fikrî* adıyla bulunduğu mesnevinin, Fikrî Çelebi'nin *Ebkâr-ı Efkâr* adlı eseri olduğu tespit etmiştir. Bu tespitini, ilk olarak 2007 yılında "Ebkâr-ı Efkâr: Fikrî Çelebi'nin Aşk Konulu Hasbihâli"¹ adlı makale ile edebiyat dünyasıyla paylaşmıştır. Mesnevinin ayrıntılı bir incelemesiyle çeviri yazılı metni, Dergâh Yayınları'nın *Türk Edebiyatı İnceleme* serisinin *Eski Türk Edebiyatı Dizisi*'nde 2017 yılının Nisan ayında basılmıştır. Bu yazıda Ali Emre Özyıldırım'ın, Mâşî-zâde Fikrî Çelebi'yi ve *Ebkâr-ı Efkâr* mesnevisini Türk edebiyatına tekrar kazandıran kitabı tanıtılıp eserin bölümlerinin çerçevesi aktarılmaya çalışılacaktır.

Fikrî Çelebi'nin *Ebkâr-ı Efkâr*'nın konusu aynı zamanda şairin başından geçen gerçek bir aşk hikâyesidir. İstanbul doğumlu şair mesnevisini 1566 yılında kaleme almıştır. Aruzun "Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün" vezni ile yazılan ve 1582 beyit, 5 bendlik bir murabbadan oluşan *Ebkâr-ı Efkâr*, biçimsel özellikleri bakımından klasik mesnevi yapısının özelliklerini yansıtmakla beraber, muhtevası itibarıyla diğerler mesnevilerden ayrılmaktadır. Eserin giriş bölümü, Osmanlı döneminin klasik mesnevi biçiminde görülen tüm bölümleri barındırır. Karakter ve anlatıcı arasındaki mesafenin sıfıra indirildiği mesnevide Fikrî Çelebi, "ben" dilini kullanarak 32. beyitte konuya giriş yapar. Ali Emre Özyıldırım'ın belirttiği gibi tezkirelerde şehrengiz olarak da adlandırılan eserde anlatıcı-karakter konumunda olan Fikrî Çelebi, aşk arayışının peşinde yollara düşer. Önce Edirne şehrini ziyaret eder ve aradığı ideal sevgiliyi bulmak için okullara gider. Bu ziyaretler sonucu başı derde giren anlatıcı-karakterin ikinci durağı İstanbul'dur. İdeal Maşûk'a ulaşana kadar farklı işret meclislerine katılan anlatıcı-karakter, gerçekçi ve canlı tasvirler

¹ *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: Tunca Kortantamer Özel Sayısı* II 2, s. 4 (Sonbahar 2007): 685-703.

kullanarak macerasını anlatır. Eserde bulunan mekan tasvirleri bu bağlamda önemlidir çünkü anlatıcı-karakter ile birlikte şehrin çeşitli yapıları (Yeni Câmi, Edirne çarşısı, Hıdırlık'taki Bekteşi tekkesi, Edirne Sarayı, Ayasofya Câmî ve İstanbul'daki bir çarşı, çeşme) ve mekânları (Edirne bahçeleri, Tunca kenarındaki mesire alanı) onun gözünden aktarılır. Şair, gezdiği camilerde Allah'a dua eder, sokaklarda sevgili arar. Bununla beraber, mesnevilerde yaygın bir motif olarak rüya görme motifi Fikrî Çelebi tarafından da kullanılır. Mesnevinin ilerleyen beyitlerinde sevgilinin rüya gördüğü ve böylece onun da Fikrî Çelebi'ye rüyasında aşık olduğu anlaşılır. Sonunda şair bir gün çarşıda kendi rüyasında gördüğü mahbûbunu bulur. Mesnevinin devamında şair ve aşığın diyalogları aktarılır, rakip çıkagelir. İlerleyen beyitlerde özellikle mahbûbun babası tarafından şaire karşı çıkılması dikkat çekicidir. Oğlunun aşkıyla tanışmadan önce gördüğü rüyanın Kabe'de geçmesi detayıyla aşıkların durumu adeta kabul görür. Eserin sonunda, maşûkun yaş almasıyla Fikrî Çelebi bu aşktan vazgeçer. Şehrin içinde yeni bir aşk arayışı ile dolaşan şairin umutsuzluğa kapılması ve tekrar rüya görerek gerçek mutluluğa kitaplar ile ulaşabileceğini anlaması ile mesnevi son bulur.

Özyıldırım'ın kitabın önsözünde bahsettiği üzere, eserin dikkat çeken noktalardan ilki; metinde İstanbul ve Ayasofya tasvirleri içeren parçaların küçük bir şehrengiz örneği olmasıdır. Araştırmacı eserin önsözünde, Fikrî Çelebi'nin özgün kişiliğinin yanı sıra, mesnevinin farklı yapısı ve konusu itibarıyla “yerel ve sıra dışı bir aşk hikâyesi” olmasının, araştırmasının temel motivasyonu olduğunu belirtmektedir. Araştırma, önsözün ardından gelen “Şair ve Eser Hakkında Bibliyografik Özet ve Kaynakların Tenkidi” olarak isimlendirilmiş “giriş” bölümünde, başlığın açıkça ifade ettiği gibi, Mâşi-zâde Fikrî Çelebi'nin kimliği ve eseri hakkında bilgi verilmiş; kullanılan kaynaklar belirtilmiştir.

Özyıldırım'ın incelemesi “Mâşi-zâde Fikrî Çelebi”, “Ebkâr-ı Efkâr” ve “Ebkâr-ı Efkâr: Metin” olmak üzere üç temel bölüme ayrılmaktadır. “Mâşi-zâde Fikrî Çelebi” isimli ilk bölümde şairin hayat hikâyesi ve eserlerine ayrıntılı yer vermiştir. Özyıldırım, “Çevresi, mizacı ve şahsiyeti” başlığı altında tezkirelerde şairi ve eserlerinin nasıl yer aldığına ayrıntılı olarak tahlil etmesinin yanı sıra Fikrî Çelebi'nin ilişkiler ağını da tespit edip yorumlamıştır. Kendi döneminde gerek babasının müderris olması gerekse kadılık mesleğini icra etmesiyle tanınan ve takdir gören bir şair olan Fikrî Çelebi, Özyıldırım'a göre daha sonra “eserleri elde olmadığı için unutulmuş ve anılmaz olmuş şairlerden” birine dönüşür. Ortaya çıkan yeni bilgiler ışığında “*mesneviler, divanı, mensur eserleri*” olmak üzere üç grupta toplanacak kadar eser sahibi olan Fikrî Çelebi'nin *Ebkâr-ı Efkâr* ise konusu itibarıyla ayrıcalıklı bir yerde bulunmaktadır.

Araştırmanın “Ebkâr-ı Efkâr” başlığını taşıyan ikinci bölümü ise *Ebkâr-ı Efkâr*'ın genel özelliklerinden başlayarak detaylı olarak incelenmesine ayrılmıştır. Beş ayrı altbaşlık altında *Ebkâr-ı Efkâr*'ın temel özelliklerine odaklanılmıştır. Eserin bilinen tek nüshasının tavsifi, şekil, yapı ve kurgu bakımından eserin özellikleri, mesnevîde geçmeyen “Ebkâr-ı Efkâr” ismi üzerine tespitler ortaya konulur. Özyıldırım, eserin kurgusunu çözümlmek, yapısı ve ayrıntılarını şematik olarak gösterebilmek için metni bir tablo hâlinde okurlara sunar. Bu tablolar ışığında söylenebilir ki, hikâye ikişer alt bölümü olan dört ana kesitten meydana gelmektedir. Araştırmada tablolar kullanılması ile yalnızca metnin iskeleti ortaya konmamış, şairin metni bitirme yöntemindeki kararsızlık ve metnin zaman döngüsü de aynı şekilde açıklanmıştır. Şairin anlatı teknikleri, tabloya yerleştirildiğinde, şairin psikolojik tasvirler, kişi tasvirleri, tabiat tasvirleri, şehir ve kamusal mekân tasvirleri, meclis tasvirleri, diyalog-monolog ve hitaplar ve son olarak karşılık bulmayan sesleri kullanarak anlatımını zenginleştirdiği ortaya çıkar.

Mesnevinin yapısının ve kurgusunun ortaya konulmasının ardından, eser, kendi içerisinde “Realiteden İdeale” ve “İdealden Realiteye” başlıkları altında incelenmiştir. Mesnevinin hakikat arayışına dayanan temsili bir yol hikayesi olarak da okunabileceğini vurgulayan Özyıldırım, yalnızca mesnevî ve unsurları üzerine yoğunlaşan “Realiteden İdeale” başlığında; gerçekçi bir aşk hikâyesinin, klasik şiir dili ve bu dil kullanımında var olan çağrışımlar ile birleşmesi sonucunda mesnevî gerçekçiliğinin, idealist bir algılama düzeyine çekildiği tezini irdelemektedir. Bu bölüm, Osmanlı döneminde kullanılan şiir diline yerleşmiş sembol ve çağrışımların yine Özyıldırım'ın ifadesi ile “sonu itibarıyla en kaba gerçekçi bir aşk hikâyesinin” temelinde bulunan idealist sanat anlayışı ile yeniden şekillenebilmesini konu almaktadır. Buna karşın, ardından gelen “İdealden Realiteye” başlıklı kısımda, Fikrî Çelebi'nin, mesnevîde ve lirik şiirlerde yer alan idealize edilmiş dünyaya dair klişeleşmiş olay örgüleri ve kahramanların, gerçekçilik iddiasıyla dönüştürüldüğü tezi işlenmektedir. Bahsedilen her iki bölüm, içerisinde detaylı tahliller barındırması sebebiyle önemlidir. Sonraki iki alt bölümde önce, dönemin sosyal hayatı, âdetleri ve kamusal tarihî ile mekânlarının bir dökümü verilmiş; ikinci alt bölümde ise dil ve üslup bakımından eserin incelenmiştir. Bahsedilen her iki bölümde de tarihî belgeler ve kaynaklar ile desteklenmiş bilgiler, genelden özele giden bir anlatımla desteklenmiştir.

Kitabın “Sonuç” ve “Bibliyografya” bölümlerinin ardından ise şairin kişiliği ve hayatıyla ilgili ek olarak “Tarihî Kaynaklarda Fikrî Çelebi” isimli bölüm gelmektedir. Bu ekte, Fikrî Çelebi’den bahsedilen tezkirelerin ilgili kısımları aktarılmıştır. Eserin metninin tamamı transkribe edilerek okura sunulmuş ve metin bölümünün ardından da esere bir “Özel Adlar Dizini” eklenmiştir. Araştırmanın en sonunda ise *Ebkâr-ı Efkâr*’ın orijinal metninin tıpkıbasımı bulunmaktadır.

Araştırmacının önsözde de belirttiği gibi bu araştırma aynı zamanda *Ebkâr-ı Efkâr*’ın yazımında Fikrî Çelebi’yi etkileyen farklı metinler ile mesnevisinin bir karşılaştırmasını kapsamamaktadır. Buna rağmen, araştırmanın konuları içerisinde olmasa da bölümlerde Fikrî Çelebi ve mesnevinin yazımını etkileyebilecek olan metinlere kaynaklar ışığında işaret edilmiştir. Nihayetinde, araştırma metni okuyucuya mesnevi hakkında ayrıntılı cevap verebilmektedir.

Ali Emre Özyıldırım’ın çalışması, klasik edebiyatın zenginliğini yansıtması ve henüz keşfedilmeyi bekleyen eserlerinin olduğunu göstermesi bakımından önemli ve değerlidir. Tıpkı Cem Dilçin’in, birçok araştırmaya örnek olan *Süheyl ü Nevbahar* mesnevisi incelemesinde olduğu gibi, alana yeni bir metot sunan çalışmalardan olduğu aşikârdır. Araştırmacı, bu kitabıyla Fikrî Çelebi gibi enteresan bir kişiliği ve şairden izler taşıyan mesnevisini, biçim ve içerik yönünden detaylandırarak aktarmıştır. Bununla beraber, mesnevinin içerik ve üslup bakımından sahip olduğu farklı noktalar da araştırmacının çalışması ile edebiyat dünyasına tanıtılmıştır. Özyıldırım, gerçeklik ve klasik şiirde idealize edilen anlayış arasındaki ilişkiyi irdeleyişiyle birlikte, araştırma alanına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.